

Što su učili Agnoete?

Historijsko-dogmatska studija u savezu s pifanjem: da li je Kristova čovječja duša bila podržena ignoranciji.

Napisao: Dr. Josip Marič.

(Svršetak.)

III.

Lebreton priznaje dakle, da je auktor djela: „De Sectis“ (Leoncije) pridijevao neznanje Kristovoj čovječjoj duši. On se pozivlje na posljedni dio Leoncijevoga svjedočanstva, koji glasi: „Mi pako velimo, da nije od potrebe o tom na daleko istraživati. Radi toga se ni sinod (kalcedonski) nije bavio ovom dogmom. Izim toga treba znati, da se čini, e da mnogi od Otaca, gotovo svi, vele da je (Krist) bio podržen neznanju. Ako se naime veli, da nam je u svemu istobitan (ὁμοούσιος), kao što smo i mi podrženi neznanju, očito je, da je i on bio podržen neznanju. I sv. Pismo veli o njemu, da je napredovao... u mudrosti etc.“¹²⁵⁾

Na to nadovezujem: Ako Lebreton na temelju spomenutoga svjedočanstva tvrdi, da je Leoncije pridijevao neznanje Kristovoj čovječjoj duši, to on — hoće li da ostane vjeran logici i historiji — mora da prizna, e su i Agnoete pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši. Drugim riječima: Hoće li Lebreton da ostane vjeran logici i historiji, mora bezuvjetno da napusti svoje naziranje o nauci Agnoeta. Ostane li pako kod svoje tvrdnje, da su naime Agnoete učili, e je božanska narav Kristova, smiješavši se s čovječanskom naravi izgubila svoje sveznanje, tada mora priznati, da je i Leoncije istu nauku ispovijedao. Neće li ovo posljednje da prizna, — kao što de facto i ne priznaje, ne smije da ustvrdi ni ono prvo.

Da je moja argumentacija valjana, pokazuje očito cijelo Leoncijevoo spomenuto svjedočanstvo. Velim cijelo svjedočan-

¹²⁵⁾ Migne, P. G. sv. 86(1). str. 1264.

stvo, jer nas na cijelo Leoncijevo svjedočanstvo upućuje i početak odsjeka, što ga Lebreton navodi. Početak taj — kako vidjesmo — glasi: „Mi pako velimo etc.“

„Agnoete ispovijedaju,“ veli Leoncije, sve što i Teodozijanci. Razlikuju se u tomu, što Teodozijanci poriču, da je **čovječanstvo** Kristovo (*τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Χριστοῦ*) bilo podvrženo neznanju, dok to Agnoete tvrde¹²⁶⁾. Neposredno iza toga Leoncije spominje dokaze, što su ih Agnoete navodili, da utvrde neznanje u Kristovoj čovječjoj duši. „U svemu nam je (Krist), vele (Agnoete) sličan (*ἕοικεν*). Ako smo mi podvrženi neznanju, očito je, da je i sam podvržen neznanju. I sam u evanđeljima vell, da nitko nezna za dan i za čas (posljednjega suda), ni Sin osim jedinoga Oca... Sve to, vele, znakovi su neznanja“¹²⁷⁾. Za tim se Leoncije osvrće na „druge“ koji su udarili na Agnoete i branili Kristovo čovječanstvo od neznanja tumačeći sebi u prilog mjesta iz evanđelja, što su ih Agnoete navodili za sebe. Na to nadovezuje Leoncije tekst, što sam ga gore iznio i na koji se Lebreton pozivlje: „Mi pako velimo etc.“

Leoncije je dakle prihvatio nauku Agnoeta. On ju je poput Agnoeta motivirao istim dokazima. Što više: Leoncije navodi izričito za tu nauku sv. Oca. Ako je dakle Leoncije pridijevao neznanje Kristovoj čovječjoj duši — što Lebreton priznaje — to su i Agnoete pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši.

Lebreton jednostavno s vida pušta prvi dio Leoncijevoga svjedočanstva, a da mu ne pobija historičke vrijednosti, jer se protivi njegovom mnijenju o nauci Agnoeta. Drugi dio... koji je u bitnoj svezi s prvim dijelom... spominje, jer drži, da je u prilog njegovoj tezi, prema kojoj je posve slobodno pridijevati neznanje Kristovoj čovječjoj duši.

Iz ovoga se svega lasno razabire, da Lebretonova teza o nauci Agnoeta pada, uzme li se na oko cijelo svjedočanstvo Leoncijevo. Zabaci li Lebreton cijelo Leoncijevo svjedočanstvo, zabacio je i podlogu na temelju koje tvrdi, da je Kristovoj čovječjoj duši slobodno pridijevati neznanje. Prihvati li drugi dio, mora prihvatiti i prvi dio i tako opet pada njegova teza o nauci Agnoeta, jer Leoncijevo svjedočanstvo odveć očito

¹²⁶⁾ Ib. str. 1261.

¹²⁷⁾ Ib. str. 1264.

dokazuje da su Agnoete pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši.

I tako sam potpunoma objasnio snagu Leoncijevoga svjedočanstva o nauci Agnoeta. Postavio sam se na Lebretonovo stanovište i dokazao da Leoncije pridijevajući neznanje Kristovoj čovječjoj duši, ispovijeda nauku Agnoeta!

Eulogije, patriarha aleksandrijski od 580.—607., pobornik ortodoksije u boju s monofizitizmom napisao je uz druga djela i 11 rasprava (*λόγος*) dogmatsko-polemičkoga značaja. Jedna od ovih rasprava napisana je protiv Agnoeta. Focije ju je imao u rukama te joj zabilježio sadržaj „Sveti Eulogije“, veli Focije, „ističe, da Gospodin naš Isus Krist nije bio podvržen neznanju... dana i časa posljednjega suda... niti po čovječanstvu, a mnogo manje po božanstvu“.¹²⁸⁾ Čovjek bi na prvi mah mislio, da Eulogije imade pred očima heretike, koji neznanje pridijevaju Kristovom božanstvu, te kao da hoće Eulogije reći: Niti čovječanstvu Kristovu nije slobodno pridijevati neznanje, a kamo li njegovoj božanskoj naravi, što vi Agnoete učite. Međutim argumenat, što ga Eulogije navodi i prigovori, na koje se osvrće i koje riješava, bjelodano dokazuju, da Eulogije ima posla s protivnicima, koji pridijevaju neznanje isključivo Kristovoj čovječjoj duši.

„Niti će naime čovječanstvo,“ veli Eulogije, „združeno nedokučivoj i substancijalnoj mudrosti u jednu hipostazu biti podvrženo neznanju bilo česa, kao što niti sadanjih stvari tako ni budućih; niti može biti krivo što je rekao (Krist): *Omnia, quaecumque habet Pater, mea sunt* — ako ne će (Agnoete) pripravn i na svaku smjelost i Oca okriviti s neznanja“.¹²⁹⁾

Čovječanstvo dakle Kristovo nije podvrženo neznanju, jer je hipostatski ujedinjeno s nedokučivom i substancijalnom mudrošću. A da je čovječanstvo Kristovo doista hipostatski ujedinjeno s nedokučivom i substancijalnom mudrošću, do-

¹²⁸⁾ Ὁ δὲ ἱερός Ἐὐλόγιος οὕτως οὕτε κατὰ τὸ ἀνθρώπινον πολλῶν δὲ μᾶλλον οὕτε κατὰ τὸ θεῖον ἀγνοεῖν τὸν Κύριον... Migne, P. G. sv. 103. str. 1081.

¹²⁹⁾ Οὕτε γὰρ τὸ ἀνθρώπινον, εἰς μίαν ὑπόστασιν συνελθὼν τῇ ἀπροσίτῳ καὶ οὐσιώδει σοφίᾳ ἀγνοήσει ἂν τι, ὥσπερ οὐδὲν τῶν παρόντων, οὕτω δὲ οὐδὲ τῶν μελλόντων... Ib.

kazuje Eulogije Kristovim riječima, kojima Krist za sebe veli: „*Omnia, quaecumque habet Pater, mea sunt*“. Ne može biti nikakove dvojbe o tome, da je prvi i glavni cilj Eulogijev' da čovječanstvo Kristovo brani od neznanja. Dokaz što ga temelji na spomenutim Kristovim riječima služi Eulogiju samo u toliko, u koliko hoće da poluči svoj prvi i glavni cilj. Nedokučiva i substancijalna mudrost Kristova je ono vrelo, iz kojega njegova čovječja duša crpe svoje znanje svih sadanjih i budućih stvari. A razlog, zašto čovječanstvo Kristovo u njegovoj nedokučivoj i substancijalnoj mudrosti to znanje crpe je u tomu, što je čovječanstvo njegovo u jednu hipostazu združeno s nedokučivom i substancijalnom mudrošću.

Ogledajmo posljedice, do kojih vodi po mnijenju Eulogijevom nauka Agnoeta o ignoranciji Kristove čovječje duše.

Čovječanstvo bi Kristovo moglo jedino zato biti podvrženo neznanju, što ne bi hipostatski združeno bilo s nedokučivom njegovom i substancijalnom mudrošću. U tom bi slučaju slijedilo, da ni Otac nije nedokučiva i substancijalna mudrost, jer Krist veli: „*Omnia quaecumque habet Peter, mea sunt*“. Drugim riječima: Krist kao nedokučiva i substancijalna mudrost tako nužno saopćuje svojoj čovječjoj duši znanje svih sadanjih i budućih stvari, da bi eventualna ignorancija njegove čovječje duše morala imati svoj osnov jedino u ignoranciji božanske njegove naravi — dakle i u ignoranciji Oca nebeskoga. Tko prema tomu pridijeva neznanje Kristovoj čovječjoj duši, okrivljuje s neznanja samoga Oca nebeskoga.

Do ove konsekvencije Agnoete nijesu došli, jer Eulogije veli: „... ako ne će, pripravnici (Agnoete) na svaku smjelost i Oca okriviti s neznanja“. U ovoj konsekvenciji nailazim na temelj, na kojemu Eulogije gradi svoj dokaz protiv Agnoeta. Predočuje im ovu konsekvenciju, dozivlje im u pamet, da je Krist substancijalna i nedokučiva mudrost, te im nastoji dokazati, da čovječanstvo Kristovo, radi hipostatskog ujedinjenja s nedokučivom i substancijalnom mudrošću mora da bude dionikom znanja svih sadanjih i budućih stvari, jer bi inače valjalo reći, da je i Otac Bog poput Krista Boga podvržen neznanju. Evo razlog zašto malo niže veli Eulogije: „Kristu nije slobodno pridijevati neznanje niti s obzirom na božansku niti s obzirom

na čovječansku njegovu narav, budući da bi to bila krivnja pogibeljne drskosti“.¹³⁰)

Uza sve to pitamo se ipak, zašto Eulogije u početku veli: „... da Gospodin naš Isus Krist nije bio podvržen neznanju ni po čovječanstvu, a mnogo manje po božanstvu?“ To je teza, to je nauka, koju Eulogije postavlja u početku, a dokazom je, što sam ga razvio, niže objelodanjuje i utvrđuje. Predpostavljajući Eulogije u argumentaciju tvrdim da Eulogije onim riječima da kaže: Ako već čovječanstvo Kristovo nije podvrženo neznanju, jer je hipostatski sjedinjeno s nedokučivom i substancijalnom mudrošću, a fortiori njegovo božanstvo ne može biti podvrženo neznanju, budući da je božanstvo Kristovo sama nedokučiva i substancijalna mudrost u sebi. Ove je riječi mogao Eulogije upraviti na Agnoete baš u koliko su pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši, jer njima nije htio drugo reći nego: „... Gospodin naš Isus Krist nije bio podvržen neznanju niti po čovječanstvu — što vi Agnoete izričito tvrdite — niti po božanstvu — što izričito ne velite, ali po mom sudu, kako ću to pokazati, iz vaše nauke slijedi“.

Da su Agnoete pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši, dokazuju također prigovori i poteškoće, koje Eulogije riješava imajući pred očima nauku Agnoeta. „Enimvero.“ veli Focije, „hoc quod dixit Salvator: Ubi posuistis Lazarum? eo dixisse ait (Eulogius,) ut id praesentes Judaei scirent, illorumque memoriam firmaret.... Docet atiam alia de Christo dicta per figuram, alia secundum rei veritatem. Figurate dicitur ille pro nobis peccatum et maledictum factum esse; neque enim fuit quidquam illorum. Sed sicuti caput sibi vindicat ea, quae sunt reliqui corporis, ita Christus ea, quae corporis sunt, sibi assignat, Secundum rei veritatem autem dicitur homo factus, et esuriisse et sitiisse et id genus similis. Quod si ergo quis velit dicere eum figurate et anaphorice aliquid ignorare, in quantum corpus eius aut natura humana, cuius ipse caput est, sine ignorantia non est.... Interogat et Iesus daemonium: Quod tibi nomen est? et illud respondet: Legio mihi nomen est, quia multi sumus. Quin et caecos interrogat: Quid vultis faciam vobis? Et quomodo

¹³⁰ ... οὐτὲ γὰρ κατὰ τὴν θεότητα οὐτε κατὰ ἀνθρωπότητα τὴν ἄγνοιαν λέγειν ἐπ' αὐτοῦ θράσους ἐπισφαλοῦς ἡλευθέρωται ... Ib., str. 1084.

non patet hae non ex ignorantia dicta fuisse, sed a daemonibus quidem querit, quanta sit obsidentium multido, ut discipulis ostendat, se iam multis esse superiorem et fidem illorum confirmet... Caecos aute interrogat, ut petitionem ab illis eliciat. Illud autem de extremo iudicii die dictum, quod illum nemo novit, neque angeli, neque Filius nisi solus Pater, id quidam ob eam rationem dictum existimant, ut discipuli, quotidie cogitantes diem ultimum immnere, semper vigilarent. Sed nihil obstat, quominus etiam hoc figurate dictum interpretemur... Sunt qui censeant illum dixisse, quod ignoraret ultimum diem, ut humanae naturae proprium signum declararet et ostenderet non quod ipse ignoraret: absit.¹²¹⁾

Ovim riječima dodaje Eulogije: „Kristu nije slobodno pridijevati neznanje niti s obzirom na božansku narav niti s obzirom na čovječansku njegovu narav, budući da bi to bila krivnja pogibeljne drskosti.“ Zatim se Eulogije utiče i sv. Ocima, ali ne da protiv Agnoeta obrani od neznanja „božansku Kristovu narav“ ili „cijelo njegovo biće“ nego Kristovu čovječju narav. Tako se pozivlje na sv. Ćirila i Gregorija Teologa, da dokaže, e bi se Kristu kao čovjeku moglo pridijevati neznanje, kada bi se njegova puka čovječanska narav posmatrala, kada bi se uzela u obzir sama za sebe. Što se pako tiče nekih Otaca, koji kano da favoriraju Agnoetama, primjećuje Eulogije, da su dotični sv. Oci imali na umu braniti protiv Arijanaca božansku Kristovu sveznajuću narav — dok se izjave njihove o čovječjem znanju Kristovu nemaju držati decizivnima. „Ako tko reče,“ svršava Eulogije, „da su Oci anaforički govorili (pridijevajući neznanje Kristovoj duši) odobrit će bogobojazniju misao.“¹²²⁾

Ovaj odgovor Eulogijev na poteškoće i prigovore, što su ih Agnoete iznosili protiv znanja Kristova, dokazuje dakle, da je Eulogije u polemici s Agnoetima branio čovječju dušu Kristovu od neznanja. Krist kao puki čovjek ne bi znao n. pr. za dan posljednjega suda. Krist je za nj' znao, jer nije bio puki čovjek; jer je njegova čovječanska narav hipostatski sjedinjena bila s božanskom naravi. Dakle su Agnoete, protiv koji se Eulogije borio, neznanje pridijevali Kristovoj čovječjoj duši.

¹²¹⁾ Ib., str. 1081—83.

¹²²⁾ Ib., str. 1084.

Sada hoću da se osvrnem na tvrdnje što ih iznosi dr. Schmid o svjedočanstvu Eulogijevu. „Auch Eulogius,“ veli dr. Schmid, „ist vor allem bemüht, Christus in seiner Ganzheit genommen und vorab die Gottheit Christi vor dem Vorwurfe des Nichtwissens in Schutz zu nehmen. Dies zeigt die in den Worten an et Patri, . . . ignorantiam adscribent enthaltene Gleichstellung Christi mit Gott dem Vater sowie die Argumentation, die in dem Satze liegt: Neque falsum esse potest, quod dicit: Omnia, quaecumque habet Pater, mea sunt.“¹³³⁾ Ovu će tvrdnju iz svjedočanstva Eulogijeva samo onaj izvesti, tko spomenuto svjedočanstvo veoma površno ogleda. Izlagajući Eulogijevo svjedočanstvo pokazao sam, da ova tvrdnja nije istinita kao ni ona dra Scheebena, koji veli: „... auch manche gegen dieselben (d. h. Agnoeten) vorgebrachten Argumente der V. V. beziehen sich an sich nur auf die Gottheit . . .“¹³⁴⁾ Pokazao sam, da je prvi i glavni cilj Eulogijev, da čovječanstvo Kristovo obrani od neznanja. Dokaz, što ga temelji na spomenitim Kristovim riječima služi Eulogiju samo u toliko, u koliko hoće da poluči svoj prvi i glavni cilj.

Dr. Schmid navodi još jedan dokaz za svoju tvrdnju, prema kojoj se iz Eulogijeva svjedočanstva ne da zaključiti, da su Agnoete pridijevali neznanje isključivo Kristovoj čovječjoj naravi. „Dies zeigt ferner“, veli on: „der Hinweis auf den arianischen Streit und das damit verbundene Zugeständnis, wonach in jenem Streite manche Orthodoxe Väter sich damit begnügten, der höheren Natur d. i. der Gottheit Christi die Allwissenheit zu sichern, ohne sich um die Tragweite seines menschlichen Wissens ängstlich zu bekümmern,“¹³⁵⁾ I ovdje vidimo, da dr. Schmid navodeći spomenute riječi odaje veliku površnost, kojom je posmatrao Eulogijevo svjedočanstvo. Istina je, da se Eulogije osvrće na sv. Oca, koji su se borili protiv Arijanaca — ali samo u toliko, u koliko su ovi sv. Oci branivši Kristovu sveznajuću narav govorili o znanju (rsp. neznanju) Kristove čovječje duše. Eulogije navodi razlog radi kojega se čini, da su neki od sv. Otaca priznali neznanje u čovječjoj duši Kristovoj — ali ujedno kako vidjesmo dodaje, da će onaj „odobriti bogobojazniju misao“, ako reče, da su sv. Oci

¹³³⁾ Op. c. str. 662.

¹³⁴⁾ Op. c. str. 179.

¹³⁵⁾ Ib.

(pridijevajući neznanje Kristovoj čovječjoj duši) anaforički gosorili. Eulogije se pozivlje na sv. Ćirila i Gregorija Teologa, da dokaže, e bi se Kristu kao čovjeku moglo pridijevati neznanje kada bi se posmatrala puka njegova čovječanska narava, kada bi se ona uzela u obzir sama za sebe. Agnoete su se pozivali na sv. Oce arijanskoga doba i to je s razlogom zašto Eulogije o njima govori. I baš sama činjenica kao i način, kojim Eulogije u borbi s Agnoetima govori o sv. Ocima, što su se borili protiv Arijanaca, ne samo da ne dokazuje tvrdnje dra Schmida, nego upravo to, da su Agnoete pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duše. Tko svestrano ogleda Eulogijevo svjedočanstvo, lako će razabrati, da dr. Schmid ne bi svoje gornje tvrdnje ni izvesti mogao iz spomenutoga svjedočanstva, da Eulogije nema pred očima protivnike, koji su pridijevali neznanje isključivo Kristovoj čovječjoj duši.

I Dr. Pohle se osvrće na Eulogija. „Während schon Leontius von Byzanz“, veli on, „in seiner Polemik gegen die Agnoeten die älteren Väter — man zitiert Athanasius, Basilius, Gregor von Nazianz und Ćiril von Alexandrien — als wertlose Traditionszeugen preisgeben zu sollen glaubte, brachte hingegen Eulogius zur Entschuldigung jener Väter vor...“¹³⁶⁾ Iz ove tvrdnje slijedi samo to, da je Eulogije ispričavao izjave Otaca, što su se borili protiv Arijanaca, u koliko su se te izjave odnosile na znanje respective neznanje Kristove čovječje duše. Inače bi valjalo prihvatiti historički absurd: da Eulogije ispričaje izjave sv. Otaca, u koliko su protiv Arijanaca branili sveznanje Kristove božanske duše!

Prof. Lebreton postupa maćuhinski i s Eulogijevim svjedočanstvom. On iscrpljuje samo doktrinalni sadržaj toga svjedočanstva, te prema tomu ne izvodi konsekvencije gledom na svoju teoriju o nauci Agnoeta. Lebreton mukom prelazi preko toga. Uostalom — sa stanovišta historije — doktrinalnoga sadržaja spomenute Eulogijeve rasprave nije moći prihvatiti, ako se ne prizna, da je Eulogije protiv Agnoeta ne samo branio od neznanja Kristovu čovječju dušu, nego dokazivao i njeno relativno sveznanje. Cijela uopće Eulogijeva rasprava nema smisla,

¹³⁶⁾ Op. c. str. 138.

ne prizna li se, da su Agnoete pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši.

Dr. Schmid, Pohle i Lebreton potvrđuju dakle nehotice moje izlaganje i Eulogijeva svjedočanstva, prema kojemu se Agnoete pridijevali neznanje isključivo Kristovoj čovječjoj duši.

Papa Gregorije Veliki (590.—604.) je upravo Eulogiju posebno pismo, u kojemu potpuno odobrava njegov istup protiv Agnoeta. Veliki Gregorije: „quia de doctrina vestra contra haereticos qui dicuntur Agnoitae, fuit valde quod admiraremur; quod autem displiceret, non fuit. In eodem autem sensu iam dudum communi filio nostro Anatolio diacono plurima scripscam. Ita autem doctrina vestra per omnia Latinis Patribus concordavit, ut mirum mihi non esset, quod in diversis linguis Spiritus non fuerit diversus... Unde et hoc intelligi subtilius potest, quia incarnatus unigenitus, factusque pro nobis homo perfectus in natura quidem humanitatis novit diem et horam iudicii, sed tamen hunc non ex natura humanitatis novit. Quod ergo in ipsa novit, non ex ipsa novit, quia Deus homo factus diem et horam iudicii per deitatis suae potentiam novit... Diem ergo et horam iudicii scit Deus et homo; sed ideo, quia Deus est homo“.¹³⁷⁾

Ove riječi očito dokazuju, da Gregorije piše protiv Agnoeta, u koliko su pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši. Gregorije Veliki poriče, da Kristova čovječja duša nije znala za dan posljednjega suda. Čovječja duša Kristova je za dan posljednjega suda znala, ako i nije sama po sebi bila dionikom toga znanja, budući da se tomu znanju ima tražiti razlog u hipostatskom ujedinjenju Kristove čovječje duše s Bogom.

Papa Gregorije potvrđuje ovaj svoj dokaz veleći: „Res autem valde manifesta est, quia quisquis Nestorianus non est, Agnoita esse nullatenus potest“.¹³⁸⁾ Po sudu Gregorijevu jedino pristaša nestorijanizma može da bude Agnoetom, jer Nestorijanac priznaje u Kristu poput dviju naravi i dvije osobe (poriče hipostatsko ujedinjenje naravi u Kristu) te čovječjoj osobi Kristovoj može pridijevati neznanje. Tko pako prihvati hipostatsko ujedinjenje čovječje i božanske

¹³⁷⁾ Migne, P. L. sv. 77., str. 1097—1098.

¹³⁸⁾ Ib.

naravi Kristove, taj ne može da pripiše neznanje Kristovoj čovječjoj duši.

Gregorije razvija svoje dokazivanje poput Eulogija Čovječanstvo Kristovo znade za dan posljednjega suda, jer hipostatski združeno s mudročću Božjom po kojoj je sve postalo i biva. Mudrost Božja Kristova tako nužno saopćuje vlastitoj čovječjoj duši, kada će nadoći čas i dan posljednjega suda, da bi eventualno neznanje Kristove čovječje duše u tom pogledu moglo imati svoj razlog u neznanju same mudrosti Božje. Zato veli Gregorije: „Nam qui ipsam Dei Sapientiam fatetur incarnatam, qua mente valet dicere esse aliquid quod Dei sapientia ignoret? Scriptum est: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt. (Io. 1, 1.) Si omnia, procul dubio etiam dies iudicii et hora. Quis ergo ita desipiat, ut dicere praesumat quia Verbum Patris fecit quod ignorat“?

„Scriptum quoque est“, veli nadalje Gregorije, „Sciens Iesus quia omnia dedit ei Pater in manus (Io. 13, 3). Si omnia, profecto et diem iudicii et horam. Quis ergo ita stultus est. ut dicat quia accepit filius in manibus quod nescit“. ¹³⁹⁾ Krist ovdje kao čovjek ispovijeda, da je sve primio od Oca t. j. sve, što se odnosi na njegovu zadaću i poslanstvo. Kako pak Krist ima da bude i sucem, nužno je, da i znade i za čas i dan posljednjega suda.

I Gregorije Veliki dakle drži hipostatsko ujedinjenje Kristove čovječje duše s božanskom mudročću kao razlog, radi kojega čovječja duša Kristova ne samo da nezna dana i časa posljednjega suda kao i drugih stvari, koje su isticali Agnoete, nego je u nje uopće i relativno sveznanje. Ovo relativno sveznanje Kristove čovječje duše ima barem onaj opseg, što ga iziskuje Kristovo poslanstvo i zadaća.

Da i Gregorije u Agnoetima vidi protivnike, koji pri-dijevahu neznanje Kristovoj čovječjoj duši, dokazuju i prigovori te poteškoće, koje on Agnoetima riješava. „De eo vero“, veli Gregorije, „quod scriptum est: Quia diem et horam neque Filius, neque angeli sciunt (Marc. 13, 32.), omnino recte vestra sanctitas sensit, quoniam non ad eumdem filium, iuxta hoc quod caput est, sed iuxta corpus eius quod sumus nos, est

¹³⁹⁾ Ib.

certissime referendum. Qua de re multis in locis idem beatus Augustinus eo sensu utitur (Quaest. lib. 73, qu. 60., lib. 1. de Trinit., c. 12., in psalm. 6, init., in psalm. 34 serm. 2.) . . . Sicut enim nos diem laetum dicimus, non quod ipse dies laetus sit, sed quia nos laetos facit, ita et omnipotens filius nescire se dicit diem, quem nesciri facit, non quod ipse nesciat, sed quia hunc sciri minime permittat. Unde et Pater solus dicitur scire, quia consubstantialis ei filius, ex eius natura qua est super angelos, habet ut hoc sciat, quod angeli ignorant. Unde et hoc intelligi subtilius potest, quia incarnatus unigenitus, factusque pro nobis homo perfectus, in natura quidem humanitatis novit diem et horam iudicii, sed tamen hunc non ex natura humanitatis novit. Quod ergo in ipsa novit, non ex ipsa novit, quia Deus homo factus diem et horam iudicii per deitatis suae potentiam novit . . . Itaque scientiam, quam ex humanitatis natura non habuit, ex qua cum angelis, creatura fuit, hanc se cum angelis, qui creaturae sunt, habere denegavit. Diem ergo et horam iudicii scit Deus et homo; sed ideo, quia Deus est homo¹⁴⁰⁾

Na druge prigovore odgovara slično. Gregorije nastoji poput Eulogija, da protiv Agnoeta obrani Kristovu čovječju dušu od neznanja.

Na koncu svoga pisma veli Gregorije Veliki Eulogiju: „Ad haec vero nihi idem communis filius Anatolius diaconus respondit aliam quaestionem, dicens: Quid si obiciatur mihi, quia sicut immortalis mori dignatus est, ut nos liberaret a morte, et aeternus ante tempora fieri voluit temporalis, ita Dei sapientia ignorantiam nostram suscipere dignata est, ut nos ab ignorantia liberaret? Sed ad haec ei necdum respondi, quia gravi nuncusque infirmitate detentus sum. Iam nunc autem vestra coepi oratione convalescere, et ei, si ita perfecte convalesco, ut dictare valeam, adiuvante Domino, respondebo“¹⁴¹⁾

Ovu su poteškoću sigurno iznosili Agnoete i Anatolije ište od pape njeno riješenje. Ova poteškoća dokazuje, da su Agnoete dobro razlikovali u Kristu vječno božanstvo i božansku mudrost od smrtne njegove i neznanju podložne čo-

¹⁴⁰⁾ Ib.

¹⁴¹⁾ Ib. str. 1099.

vječje naravi. Potvrđuje to i sam Lebreton, kada se na ovo Gregorijevo mjesto osvrće veleći: „Dans cette doctrine objectée par Anatole on aura reconnue une idée chère à saint Athanase et à saint Cyrille; il est...“¹⁴²⁾ Atanazije i sv. Cyril razlikovati su sigurno u Kristu božansku i čovječansku narav. Stoji li nadalje, da su oni doista Kristu pridijevali neznanje, to je izvan svake dvojbe, da su imali na umu i govorili isključivo o čovječjoj naravi. Ako je prema tomu — kako to priznaje Lebreton — nauku Agnoeta moći prepoznati u nauci sv. Ćirila i Atanazija, to odatle slijedi, da su Agnoete pridijevali neznanje isključivo Kristovoj čovječjoj duši.

Po svoj prilici je Gregorije Veliki, htio da ex professo o toj poteškoći raspreda i Anatoliju sve potanje objasni, jer držim, da je svojim načinom dokazivanja u glavnim crtama već Eulogiju na stavljeni prigovor odgovorio.

Dr. Schmid primjećuje na dokazivanje Gregorijevo: „Doch ist unserem Urtheile nach diese Beweisführung nicht von der Art, dass sie uns nöthiget, den Ausführungen des grossen Papes nach jeder Seite hin die strengste Deutung zu geben... Demnach bietet uns die ganze Stelle keinen unentwindbaren Anhaltspunkt für die Behauptung: Nach Gregor ist auch die Lehre, die Christo einzig nach seiner niedrigeren oder menschlichen Seite ein einigermaßen beschränktes Wissen beilegen möchte, als förmliche Ketzerei anzusehen.“¹⁴³⁾ Na riječi Gregorijeve: „Omnia per ipsum facta sunt. Si omnia, procul dubio etiam dies iudicii et...“ nadovezuje naime dr. Schmid: „Aber zugunsten des menschlichen Wissens Christi kann dieser Beweisgrund unmittelbar und in vorliegender Form nicht mit Recht geltend gemacht werden, da Christus ja nicht durch seine menschliche Weisheit und Macht die Welt geschaffen und den Weltlauf vorherbestimmt und geordnet hat.“¹⁴⁴⁾ Dosljedan svom dojakošnjem izlaganju argumentacije Gregorija Velikoga priznajem istinitost tvrdnje dra. Schmid, ali poričem opravdanost gore spomenutoga rezultata, do kojega je on došao proučavajući Gregorijevo dokazivanje. Gregorije Veliki ističe, da je čovječja duša Kristova sama po sebi

¹⁴²⁾ Op. c. str. 462.

¹⁴³⁾ Op. c. Ib.

¹⁴⁴⁾ Ib., str. 668.

podvržena neznanju; ona je radi hipostatskog svoga ujedinenja s božanskom mudročću dionikom relativnoga sveznanja. Božanska mudrost, — što je Gregorija također ističe — je ono vrelo, iz kojega čovječja duša Kristova nužno crpa svoje relativno sveznanje. On dozivlje Agnoetima u pamet, da njihova nauka vodi do negacije sveznanja Božjega. Jednom riječju: Gregorije iznosi potpunu nauku o znanju Kristove čovječje duše.

Drugom svojom primjedbom samo potvrđuje dr. Schmid moje izlaganje Gregorijevih misli. „Das zweite Argument“, veli on, „das auf die Schriftworte: *Sciens Iesus, quia omnia dedit ei Pater in manus*, geht allerdings weiter. Wie diese Worte besagen, ist der Heiland nicht bloß als Got Herr der ganzen Welt, sondern er ist auch als Mensch vom Vater zum Herrscher der ganzen Schöpfung bestellt worden. Nun ist es aber unannehmbar und höchst unpassend, dass ein so erhabener Herrscher sein Eigenthum und die Verhältnisse seines Reiches nicht nach allen Seiten hin genau und bis ins einzelste kennen und durchschauen sollte.“¹⁴⁵⁾ Dr. Schmid priznaje dakle, da Gregorije drugim svojim dokazom uzimlje u zaštitu znanje Kristove čovječje duše, ali radi svoje krive pretpostavke o monofizitizmu Agnoeta nije kadar da nađe harmoničke sveze ovoga dokaza s prvim, kojim Gregorije brani Kristovo božansko sveznanje. On ne vidi pravoga razloga, zašto Gregorije protiv Agnoeta brani i Kristovo božansko sveznanje i zato jednostavno tvrdi, da su Agnoete poricali sveznanje Kristovom božanstvu. Dr. Schmid se hvata pojedinih dijelova Gregorijeve argumentacije i zato dolazi u sukob s cjelokupnim Gregorijevim svjedočanstvom.

Moje izlaganje pokazuje potpunu harmoniju u Gregorijevom dokazivanju.

Prema tomu je mnijenje dra Schmida o stajalištu Gregorija Velikoga prema Agnoetima posve krivo. Dr. Schmid priznaje, da je Gregorije Veliki Agnoete radi njihove nauke o Kristovu znanju osudio kao heretike. Kako sam pak ja iz svjedočanstva Gregorija Velikoga pokazao, da su Agnoete pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši, to odatle slijedi, da su Agnoete osuđeni kao heretici, jer su pri-

¹⁴⁵⁾ Ib., str. 668—9.

dijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši. Ovu tvrdnju potvrđuje opet i Lebreton, koji veli, da Gregorije Veliki poput Eulogija direkte osuđuje heretike Agnoete, te da im nasuprot stavlja nauku sv. Augustina o znanju Kristove čovječje duše.¹⁴⁶⁾ Iz ove tvrdnje, što je Lebreton iznosi iz svjedočanstva Gregorija Velikoga, izvodim, da su Agnoete pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši.

Sofronije, patriarha jeruzalemski (634—638. g.) anatematizira Temistija „oca i roditelja, te veoma opakoga širitelja ignorancije“¹⁴⁷⁾ i to u svom sinodičkom pismu, što ga je upravio bio na carigradskoga patriarhu Sergija (610—637.)¹⁴⁸⁾ Prema svjedočanstvu Sofronijevu učio je Temistije, da Krist nije znao za dan svršetka i suda „ne koliko bijaše vječni Bog, nego u koliko (je postao) bijaše pravi čovjek“.¹⁴⁹⁾ Ako Sofronije i ne navodi direktnoga dokaza protiv Agnoeta, to ipak držim za jedno mjesto, da mu služi kao oružje u borbi s vodom Agnoeta Temistijem. Sofronije naime tvrdi, da Temistije, čini „Krista pukim čovjekom“,¹⁵⁰⁾ kada tvrdi da Krist nije znao za dan svršetka svijeta i suda. Drugim riječima: Da je Krist bio puki čovjek, ne bi kano ni mi znao za dan svršetka svijeta i za dan suda. Krist je dakle znao za dan posljednjega suda, jer nije bio puki čovjek. Krist pako nije bio puki čovjek, jer je čovječja njegova narav hipostatski sjedinjena drugoj osobi presv. Trojstva. Krist je dakle znao za dan posljednjega suda, jer je narav njegova čovječanska hipostatski sjedinjena bila s božanskom osobom.

Mogao bi tko, imajući pred očima cijelo Sofronijevo svjedočanstvo o nauci Temistijevoj reći, da se iz Sofronijevoga svjedočanstva ne da ništa izvesti s obzirom na

¹⁴⁶⁾ Cet document (Gregorija Velikoga), comme le précédent (Eulogijev), condamne directement les hérétiques agnoètes, et leur oppose la doctrine augustinienne de la science humaine du Christ; Isp. op. c. str. 462.

¹⁴⁷⁾ Θεμιστιος, ὁ τῆς ἀγνοίας πατήρ, καὶ γεννήτωρ, καὶ σκοπεὺς ἀθεομάτατος . . . Migne, P. G. sv. 87 (3). str. 3192.

¹⁴⁸⁾ Ovo Sofronijevo pismo odobrio je VI. opći crkveni sabor u Carigradu g. 630—681.

¹⁴⁹⁾ . . ἀγνοεῖν τὸν χριστὸν οὐ καθὸ θεὸς ἐπέχρηεν αἰδίως, ἀλλὰ καθὸ γέγονεν κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπος . . . Ib.

¹⁵⁰⁾ καὶ ψιλὸν αὐτὸν ἐσαζόμενος ἄνθρωπον . . . Ib.

nauku Agnoeta. Sofronije naime odmah na početku veli, da je Temistije „otac i roditelj, te veoma opaki širitelj ignorancije bulaznio, e Krist, pravi Bog naš nije znao za dan suda...“¹⁵¹⁾ Malo niže pako veli Sofronije — kako vidjesmo — da Temistije uči, e Krist nije znao za dan svršetka i suda „ne koliko bijaše vječni, nego u koliko (je postao) bijaše pravi čovjek“. Dakle — moglo bi se zaključiti — Sofronije sam sebi protuslovi. Uzmemo li ova dva mjesta s kontekstom, lako ćemo otkriti, da Sofronije sebi ne protuslovi. Sofronije naime veli: ... Temistije je ... bulaznio, e Krist, pravi Bog nije znao za dan suda, neznajući od Boga već odbačen, što tvrdi... Da je znao za snagu svojih riječi, ne bi bio iznio na javu smrtonosne ignorancije niti opakost ignorancije oduševljeno branio... ističući, da Krist nije znao za dan svršetka i suda ne u koliko bijaše vječni Bog, nego u koliko (je postao) bijaše pravi čovjek... i čineći ga pukim čovjekom...“¹⁵²⁾ Temistije dakle nije znao za zamašaj svojih riječi, kada je Kristu kao čovjeku pridijevao neznanje. Da je znao za zamašaj svojih riječi, nikada ne bi bio ustvrdio, da Krist kao čovjek nije znao za dan svršetka i suda. Pod tim zamašajem Temistijevih riječi, što ga one po mnijenju Sofronijevu imadu, ne mogu si prema kontekstu drugo pomisliti, nego da iz nauke Temistijeve slijedi, da Krist i kao Bog nije znao za dan svršetka i suda. To je i razlogom, zašto Sofronije u početku veli, da je Temistije bulaznio, e Krist pravi Bog naš nije znao za dan svršetka i suda. Ovu nauku kao groznu i pogibeljnu posljedicu Temistijeve tvrdnje o neznanju Kristove čovječje duše postavlja Sofronije u početku, a neposredno iza toga se izjašnjuje. Sofronije prema tomu brani Kristovu čovječju dušu od neznanja jednako, kako smo to vidjeli kod Eulogija i pape Gregorija Velikoga. Ili Krist kao Bog znade za dan svršetka i suda ili nezna. Ako znade, kao što de facto i znade, nužno saopćuje to svoje znanje svojoj duši čovječjoj, jer mu je hipostatski združena t. j. jer on kao čovjek nije „puki čovjek“ kakovim ga čini Temistije, kada mu pridijeva neznanje. Ako Krist kao Bog ne saopćuje toga znanja svojoj čovječjoj duši, to odatle slijedi ili, da je Krist doista

¹⁵¹⁾ ἀγνοεῖν χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν Ib.

¹⁵²⁾ Ib.

„puki“ čovjek ili da Krist kao Bog nezna za dan posljednjega suda, pa ne može ništa o tom ni saopćiti svojoj duši čovječjoj. Kako pako Agnoete ne će da budu Nestorijanci, jer oni prihvataju hipostatsko ujedinjenje božanske i čovječanske naravi u Kristu t. j. oni ne drže Krista „pukim“ čovjekom, to moraju i Krista kao Boga objediniti s neznanja, drže li, da Krist kao čovjek nije znao za dan posljednjega suda.

To bi prema kontekstu imala biti drugim riječima izražena argumentacija Sofronijeva protiv Temistija.

Iz svega ovoga slijedi, da po sudu Sofronijeva nauka Temistijeva u objektivnom smislu vodi do negacije sveznanja Kristova božanstva, ali slijedi ujedno i to, da je Temistije de facto pridijevao neznanje isključivo Kristovoj čovječjoj duši.

Gotovo jednako kao Sofronije govori o Agnoetima i sv. Izidor Sevilski († 634), najučeniji muž svoga doba i reformator znanosti, kada veli za Agnoete, da su učili, e Kristovo božanstvo nezna za dan i čas posljednjega suda.¹⁵³⁾ Sv. Izidor nije mislio time označiti direktnu i izričitu nauku Agnoeta nego njenu posljedicu. Izvodim to i odatle što Izidor na istom mjestu veli, da su Agnoete nastali od Teodozijanaca. Za Teodozijance pako znademo, da su ispovijedali „Riječ, koja je postala čovjekom, a da nije ništa izgubila od svoga božanstva...“¹⁵⁴⁾ Prema tomu nije slobodno jednostavno ustvrditi, da sv. Izidor krivo opisuje nauku Agnoeta, kako to veli Stentrup¹⁵⁵⁾ — nego treba dobro ogledati i svjedočanstva Eulogija, Gregorija Velikoga i Sofronija, da se otkrije smisao riječi Izidorovih.

Tako se Stentrup ni jednom riječju ne osvrće na Sofronijeve riječi, prema kojima je Temistije bulaznio „da Krist pravi Bog naš nije znao... itd.“ Ne nastoji on, da te riječi u sklad dovede s drugim Sofronijevim riječima, prema kojima je Temistije neznanje pridijevao Kristu isklju-

¹⁵³⁾ Agnoetae a Theodosianis orti sunt; ex quibus agnoetae ab ignorantia dicti, quia perversitati, a qua orti sunt, id adiiciunt, quod Christi divinitas ignoret futura et quae sunt scripta de die et hora... Migne, P. L., sv. 82 (3—4). str. 34.

¹⁵⁴⁾ Bog. Smotra g. 1912. sv. 2. str. 192.

¹⁵⁵⁾ Cf. op. c. str. 1109.

čivo kao čovjeku. Ne dovedu li se ova dva mjesta u sklad, tada valja priznati očito protuslovlje u Sofronijevom svjedočanstvu. On kao i svi drugi mukom prelaze preko toga.

Sofronije veli još na koncu, da je Temistije ispovijedao „jednu sastavljenu narav... Krista, Spasitelja našega“. ¹⁵⁶⁾ Premda je dakle Temistije priznavao u Kristu „jednu sastavljenu narav“, to je ipak u toj „jednoj Kristovoj sastavljenoj naravi“ razlikovao božanstvo od čovječanstva, te čovječanskoj Kristovoj naravi pridijevao neznanje.

Ogledajmo sada razloge, radi kojih se dr. Schmid žaca priznati, da su Agnoete s Temistijem na čelu — prema svjedočanstvu Sofronijevu — pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši.

„Themistius“, veli dr. Schmid, „und seine Anhänger waren Monophysiten und nahmen als solche in Christus nur eine einzige Natur an“. ¹⁵⁷⁾ Da ovaj razlog ništa ne vrijedi, pokazao sam u drugom dijelu radnje, u kojem sam ispitao monofizitizam, što su ga ispovijedali Agnoete. ¹⁵⁸⁾ Dr. Schmid se pozivlje i na riječi kardinala Hergenröthera, koje sam već u početku radnje naveo, te veli: „Wie wir Cardinal Hergenröther versichern hörten, wollten die Themistianer oder Agnoeten von einer Unterscheidung zweier Naturen bei Christus durchaus nichts wissen und das Nichtwissen von der einzigen durch die Vereinigung des Göttlichen und Menschlichen entstandenen oder nach der Menschwerdung noch fortbestehenden Natur ausgesagt sehen“. ¹⁵⁹⁾

Uževši u obzir sve, što sam u drugom dijelu radnje dokazao o monofizitizmu, što su ga Severijanci ispovijedali, držim, da je lako i na ovaj prigovor odgovoriti. Bilo je naime Severijanaca, koji nijesu htjeli ništa čuti o tomu, da Kristova čovječja duša nije znala npr. za dan posljednjega suda. Među ovima, kako vidjesmo, ističe se Teodozije, koji je i pisao protiv Agnoeta, nakon što su radi svoje nauke o neznanju Kristove čovječje duše otpali od njega. Ovi Severijanci su govorili Agnoetima, da nije Kristu moći pridijevati

¹⁵⁶⁾ Ib.

¹⁵⁷⁾ Op. c. str. 659.

¹⁵⁸⁾ Isp. B o g. S m o t r a 1912. sv. 2. str. 177—190.

¹⁵⁹⁾ Ib.

neznanja, ako se ne prihvati, da su u njemu dvije naravi t. j. i dvije osobe, jer su Severijanci potpunoma **identificirali** ova dva pojma. Drugim riječima: Kristu kao čovjeku — govorili bi „ostali Severijanci“ — nije moći pridijevati neznanja, ne prizna li se u njemu i čovječanska osoba, jer samo ova može biti subjektom neznanja. Ovo pako drugo ne znači nego da Kristu kao čovjeku nije moći pridijevati neznanja, ako se ujedno ne poreče hipostatsko ujedinijenje dviju njegovih naravi t. j. samo na stanovištu nestorijanizma moći je Kristu kao čovjeku pridijevati neznanje. Odatle slijedi, da je bilo Severijanaca, koji se nijesu usudili pridijevati neznanje Kristu kao čovjeku, jer su držali, da to nedopušta hipostatsko ujedinijenje čovječje naravi Kristove drugoj božanskoj osobi presv. Trojstva. Agnoete hoće da ostanu monofizite u izloženom smislu jer drže, da se Kristovoj čovječjoj duši može pridijevati neznanje, premda je hipostatski sjedinjena sa sveznajućom osobom božanskom. Prema tomu je činjenica, što je navodi kard. Hergenröther u prvom dijelu spomenutoga teksta, istinita, ali njegovo tumačenje te činjenice kao i drugi dio teksta, na koji se također pozivlje dr. Schmid, ne odgovara historičkoj istini.

Sofronije — kako vidjesmo — veli, da Temistije Krista čini „pukim čovjekom“, kada mu pridijeva neznanje. „Diese Worte“, veli nadalje dr. Schmid, „kann man im Sinne des Nestorianismus oder im Sinne des Monophysitismus deuten. Aber die Worte des Sophronius können auch und müssen thatsächlich, weil sie sich auf einen ausgesprochenen Monophysiten beziehen, in monophysitischem Sinne aufgefasst werden. So sagen sie: Temistius lässt infolge seiner falschen Theorie über die Menschwerdung die Gottheit Christi derart vor der angenommenen Menschheit aufgesogen oder derart in letztere hineingezogen werden, dass mit dem Verschwinden der göttlichen Eigenschaften schliesslich nur ein reiner Mensch zurückbleibt. So müsste schliesslich wir sagen nicht: der Gottheit im allgemeinen, wohl aber der Gottheit des Sohnes-allerdings nicht der ungetrübten, sondern blos der getrübten oder verwandelten Gottheit desselben der Vorwurf der Unwissenheit angeheftet werden.“¹⁶⁰⁾ To bi eto imala biti nauka Temi-

¹⁶⁰⁾ Op. c. str. 660.

stijeva prema izvještaju Sofronijevu. Ovu svoju tvrdnju potvrđuje dr. Schmid Sofronijevim riječima: „...ne u koliko bijaše vječni Bog, nego u koliko b'jaše (je postao) pravi čovjek...“

Riječi: „...čineći ga (Krista) pukim čovjekom“ imadu se uzeti u nestorijanskom smislu, a ne u monofizitičkom smislu. Monofizitizam, što su ga Agnoete ispovijedali, iziskuje — kako sam to pokazao — moje izlaganje Sofronijevoga izvještaja. Dr. Schmid se dakle uzalud pozivlje na monofizitističku ispovijest Agnoeta. Nadalje: one riječi ne označuju izričitu nauku Temistijevu nego posljedicu, do koje nauka Temistijeva po sudu Sofronijevu vodi, uzme li se u objektivnom smislu t. j. one riječi označuju negaciju hipostatskog ujedinjenja naravi u Kristu. Sofronije naime predbacuje Agnoetima nestorijanizam poput Gregorija Velikoga te „ostalih Severijanaca“. I dr. Pohle veli: „Wirklich hat der Agnoetismus trotz seines monophysitischen Ursprunges eine innere Berechtigung nur auf dem... oder nestorianischen Standpunkte...“¹⁶¹⁾ A Lebreton veli pozivajući se na Gregorija Velikoga: „...on ne conclura pas de là que les Nestoriens eux aussi étaient appelés agnoètes... mais que l'agnoetisme n'était logiquement compatible qu'avec le nestorianisme“.¹⁶²⁾ Dakle se gore navedene Sofronijeve riječi imadu uzeti u nestorijanskom smislu, što sam ga već izložio kada sam razvijao Sofronijevu argumentaciju protiv Temistija. Izloženi smisao onih Sofronijevih riječi priznaje i dr. Schmid, kada veli: „Nach der ersten Deutung (uzmu li se naime one riječi u nestorijanskom smislu) würden sie besagen: Themistius zerreisst den einen Christus in zwei Personen und erniedriget so den Menschen Jesus als solchen zu einem einfachen Menschen, um ihm dann unter anderem auch die Unwissenheit beizulegen. Bei dieser Auffassung würde die Gottheit als solche allerdings vor jeder Erniedrigung und somit auch vor jedem Schatten einer Unwissenheit geschützt bleiben.“¹⁶³⁾

Dosljedno nauka Agnoeta, kako je dr. Schmid crta na osnovu Sofronijeva izvještaja, ne odgovara historičkoj

¹⁶¹⁾ Op. c. str. 137.

¹⁶²⁾ Op. c. str. 459.

¹⁶³⁾ Op. c. str. 660.

istini. Ta se nauka iz Sofronijeva svjedočanstva ne može izvesti. Dr. Schmid nije dokazao niti može dokazati, da Agnoete nijesu pridijevali neznanje „božanstvu uopće“ nego „božanstvu Sina“; da nijesu pridijevali neznanje „nepomućenom božanstvu (Sina)“ nego „pomućenom“ Kristovom božanstvu ili božanstvu što se „pretvorilo“ u čovječansku njegovu narav! Riječi Sofronijeve: „... ne u koliko bijaše vječni Bog, nego u koliko bijaše (je postao) pravi čovjek“ isključuju nauku Agnoeta, kako je dr. Schmid izvodi iz Sofronijeva izvještaja. Smisao tih riječi, kako nam ga izlaže dr. Schmid ne može biti istinit, jer bi u tom slučaju Sofronije rekao bio apsurd ustvrdivši izričitim riječima, da Temistije nije pridijevao Kristu neznanja, u „koliko bijaše vječni Bog“. Uostalom dr. Schmid na str. 673. već malo popušta. „Ja der Beisatz secundum quod veraciter homo factus zwingt uns fast, hierin eine Vertheidigung des menschlichen Wissens Christi zu finden“. A u bilješci veli: „Wir wagen es nicht mit voller Bestimmtheit zu sprechen, weil die Worte des Sophronius gegen die Monophysiten gerichtet sind von denen einige meinten, die Gottheit sei in die Menschheit verwandelt worden und habe dadurch die Allwissenheit eingebüsst. Diesem Irthum gegenüber könnte Sophronius zunächst nur sagen wollen: Das ewige Wort hat seine Allwissenheit auch in der Menschwerdung beibehalten.“¹⁶⁴⁾ Dr. Schmid je dakle postao malo neodlučan, jer ga smeta monofizitizam, što su ga ispovijedali Agnoete. Nije on istraživao taj monofizitizam, kao ni Lebreton ni Schell. Predrasuda ovih pisaca o monofizizmu Agnoeta je razlogom, da jasna historička svjedočanstva krivo izlažu, te iznose neistinite tvrdnje o nauci Agnoeta.

Timotej, prezbyter carigradski svjedoči nam na 2 mjestu, da su Agnoete pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši. „Agnoete“, piše Timotej, „koji vele, da Gospodin po svom čovječanstvu (*κατὰ τὸ ἀνθρώπινον*) nije znao... ni za dan svršetka“.¹⁶⁵⁾ Na drugom mjestu veli Timotej:

¹⁶⁴⁾ Ib.

¹⁶⁵⁾ Migne, P. G. sv. 86 (1.) str. 41.

„... Agnoete tvrde, da Bog Riječ sve znade, ali čovječanstvo, što mu je hipostatski združeno, mnogo toga nezna...“¹⁶⁶⁾ Premda su dakle Agnoete ispovijedali „jednu Kristovu sastavljenu narav“ — kako nam to i Timotej¹⁶⁷⁾ svjedoči — to su ipak učili, da je Krist kao Bog Riječ sve znao, a čovječanstvo njegovo da nije znalo mnogo toga.

Pripominjem, da ovo Timotejevo svjedočanstvo potiče iz početka 7. vijeka, te da je Timotej suvremenik Eulogijev (580—607) i Gregorija Velikoga (590—604).¹⁶⁸⁾ Ovo Timotejevo svjedočanstvo nije iznio nijedan od svih onih, koji su pisali o Agnoetima. Lebreton¹⁶⁹⁾ samo navodi mjesta, gdje se spomenuta Timotejeva svjedočanstva nalaze, ali mjesta sigurno nije pogledao, kako to dokazuje njegova teorija o nauci Agnoeta.

Navesti ću napokon još jedno svjedočanstvo o nauci Agnoeta, i to sv. Ivana Damascenskoga († 754): „Agnoete... Temistijanci...“, veli Damascenac, „bezbožno uče, da Krist nezna za dan suda... Oni su sekta Teodozijanaca. Temistije, koji je bio začetnikom njihove hereze, ispovijedao je naime jednu Kristovu sastavljenu narav“.¹⁷⁰⁾ Sv. Ivan Damascenski ne tumači ovdje, kako su Agnoete sebi zamišljali „jednu Kristovu sastavljenu narav“. U tom pogledu ne veli Damascenac ništa drugo, nego da su Agnoete bili sekta Teodozijanaca, budući da su ispovijedali „jednu Kristovu sastavljenu narav“. Od druguda valja dakle znati, kako su Teodozijanci — a s njima dosljedno i Agnoete — zamišljali sebi „jednu Kristovu sastavljenu narav“.¹⁷¹⁾ Dvostruku bi prema tomu pogriješku počinio svaki onaj, (kako to čine Aleksandar Natalis, dr. Schmid i Lebreton) tko bi tobože na temelju Damascenova svje-

¹⁶⁶⁾ *Συνήρται, οἱ καὶ Ἀγνοῖται οἱ λέγοντες τὸν μὲν Θεὸν Λόγον πάντα γινώσκειν, τὴν δὲ ἡνωμένην αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν ἀνθρωπότητα πολλὰ ἀγνοεῖν...* lb., str. 57.

¹⁶⁷⁾ Isp. Bog. Smotra 1912. sv. 2. str. 192.

¹⁶⁸⁾ Isp. Bardenhewer, Patrologie, 1910. 3. izd. str. 497.

¹⁶⁹⁾ Op. c. str. 458.

¹⁷⁰⁾ *Ἀγνοῖται, οἱ καὶ Θεμιστιανοὶ οἱ ἀγνοεῖν ἀσεβῶς καταγγέλλοντες τὸν Χριστὸν τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως... Οὗτοι δὲ ἀπόσχιμα τῶν Θεοδοσιανῶν εἰσιν. Ὁ γὰρ Θεμιστιος, ὃς ἐγένετο αὐτῶν αἰρεσιάρχης μίαν ἐπὶ Χριστοῦ φῶσιν σύνδετον ἐπέσβευσεν.* Migne, P. G. sv. 94. str. 756.

¹⁷¹⁾ Bog. Sm. 1912. sv. 2. str. 177—195.

dočanstva ustvrdio, da su Agnoete pridijevali neznanje „jednoj Kristovoj sastavljenoj naravi“. Prva bi se pogriješka sastojala u tomu, što bi Agnoetima imputirao monofizitizam, kojega Agnoete nijesu ispovijedali — unatoč tomu, što Damascenac izričito veli... da su Agnoete ispovijedali isti monofizitizam kao i Teodozijanci. Drugo: krivo bi shvatio Damascenovo svjedočanstvo. Sv. Ivan Damascenski ne navodi one riječi: „Oni su (t. j. Agnoete) sekta Teodozijanaca. Temistije, koji je bio začetnikom njihove hereze, ispovijedao je naime jednu Kristovu sastavljenu narav“, da dokaže, e su Agnoete neznanje pridijevali neznanje „jednoj Kristovoj sastavljenoj naravi“ — dakle cijelomu Kristovomu biću — nego da su Agnoete sekta, što je nastala od Teodozijanaca.

Iz Damascenova se dakle svjedočanstva ne može izvesti, da su Agnoete pridijevali neznanje „jednoj Kristovoj sastavljenoj naravi“. Što više: Damascenac svjedoči — ako i ne **explicite**, a ono sigurno **implicite**, da su Agnoete pridijevali neznanje Kristonj čovječjoj duši. On naime veli, da su Agnoete teodozijanska sekta. Znademo zato, da je među Teodozijancima nastalo bilo pitanje, da li je Krist kao čovjek bio potvrđen neznanju, te da su neki, pozivajući se na različna mjesta sv. Pisma, uporno pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši i radi toga od Teodozija otpali te istupili kao zasebna agnoetska sekta.

To je pravi sadržaj Damascenova historičkoga svjedočanstva. Kako se jedno historičko svjedočanstvo dade iskriviti, pruža nam najbolji dokaz Aleksandar Natalis, koji veli: „Verum illi (t. j. Agnoete) ut ex eodem Damasceno colligitur, simpliciter et sine ulla distinctione divinae humanaeque naturae, ignorantiam Christo tribuebant; quia credebant divinitatem in humanitatem fuisse conversam“.¹⁷²⁾ Odveć je očito, da ova tvrdnja Aleksandra Natalisa nema nikakovoga osnova u Damascenovom svjedočanstvu o nauci Agnoeta.

Jednako je s drom Schmidom. Da je on malo savjetnije ogledao Damascenovo svjedočanstvo o Agnoetima, ne bi bio napisao: „Iohannes von Damascus schreibt über die Agnoeten... Der Gegenstand des zugemutheten Nichtwissens ist hiemit genau bezeichnet; aber im übrigen ist der Sinn

¹⁷²⁾ Op. c. str. 496.

dieses Berichtes sehr unbestimmt. Wer schlechtin d. h. ohne nähere Erklärung behauptet: Christus weiss oder wusste Tag des Gerichtes nicht, der schreibt streng genommen dem Erlöser die fragliche Unwissenheit seinem ganzen und vollen Sein nach oder in allen Richtungen zu^{.173)} Iz svega što sam o Damascenovu izvještaju istakao, lako je razabrati, da dr. Schmid imade krivo, kada veli, da je smisao Damascenova izvještaja jako neodreden; kada tvrdi, da su Agnoete prema Damascenovu izvještaju pridijevali neznanje cijelomu Kristovomu biću. Da je dr. Schmid bolje proniknuo u Damascenovov izvještaj, te mu savjesno iscrpio sadržaj, ne bi on bio iznio na vidjelo gore spomenute tvrdnje. Malo niže kao da dr. Schmid naslućuje pravi smisao Damascenova izvještaja o nauci Agnoeta: „Wir wollen“, veli on, „indessen nicht in Abrede stellen, dass man aus den Worten des Damasceners auch den Gedanken herauslesen kann, es sei eine Gottlosigkeit, der Menschheit Christi als solcher d. i. seiner Menschenseele die Kenntniss des Endes der Zeiten abzusprechen. Weil nämlich bei einem wohlbesonnenen Menschen der Gedanke, das göttliche Wissen zu beschränken, kaum aufkommen kann, so denkt derjenige, der bei Christus zwei unterschiedene Naturen annimmt, wenn er von Unwissenheit oder von Nichtwissen sprechen hört, ganz unwillkürlich blos an das menschliche Wissen. In diesem Sinne kann man sagen: Es liegt sehr nahe, den Bericht des Iohann von Damascus über die Agnoeten in Stentrups Sinne aufzufassen“^{.174)} Ovom tvrdnjom pokazuje dr. Schmid da je već udario pravim putem. Zamalo ga je zavela stranputicom predrasuda, što je ima o monofizitizmu Agnoeta jer veli: „Allein man darf nicht vergessen, dass die Agnoeten ausgesprochene Monophysiten waren, die als solche entweder von einem zweifachen Wissen Christi überhaupt nichts hören wollten oder wenigstens das doppelte Wissen des Gottmenschen nicht deutlich genug auseinanderhielten... Der Bericht dieses berühmten Gewährsmannes lautet viel zu unbestimmt, als dass man behaupten könnte: Dem Damascener gilt auch jener unbedingt als Ketzler, der dem Erlöser zwar rücksichtlich seiner Gottheit volle Allwissenheit zuschreibt, aber von dessen menschlichem Wissen die Kenntniss

¹⁷³⁾ Op. c. str. 664.

¹⁷⁴⁾ Ib. str. 665.

des grossen Gerichtsages wenigstens zeitweilig ausgeschlossen sehen wollte“.¹⁷⁵⁾

Do ovog rezultata ne bi dr. Schmid došao bio, da je na osnovu Damascenova svjedočanstva istraživao bio monofizitizam, što su ga ispovijedali Agnoete s Teodozijancima. Ni Lebreton se ne bi na Sv. Ivana Damascenova pozivao, da utvrdi svoju teoriju o nauci Agnoeta, da je kročio historičkim putem, te nastojao otkriti smisao „jedne Kristove sastavljene naravi“ koju su prema izvještaju Damascenovu ispovijedali Agnoete.¹⁷⁶⁾

Pripominjem na koncu, da i Sv. Ivan Damascenac ne samo brani Kristovu čovječju dušu od ignorancije, nego joj ekvivalentnim izrazima pridijeva relativno sveznanje. Povodi se za Gregorijem Velikim, te tvrdi, da se razlog relativnom sveznanju Kristove čovječje duše ima tražiti u hipostatskom jedinstvu božanske i čovječanske Kristove naravi.¹⁷⁷⁾

* * *

Dokazao sam prema tomu, da su Agnoete, premda monofizite, ne samo mogli pridijevati nego de facto i pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši. Protivnici iznose kriva mnijenja o nauci Agnoeta, jer nijesu ispitali monofizitizma, što su ga Agnoete ispovijedali. Što im je drugo preostalo, nego svjedočanstva Leoncija, Eulogija, Gregorija Velikoga, Sofronija itd. prikazali u drugom svijetlu. Ja sam taj monofizitizam ispitao. Izložio sam historička svjedočanstva o nauci Agnoeta i pokazao, da su ta svjedočanstva u potpunom skladu s monofizitizmom Agnoeta. Što više: Prigovorima protivnika i drugim njihovim tvrdnjama dokazao sam, da su Agnoete pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši.

* * *

Gotovo je suvišno spominjati, da je moje riješenje agnetskoga pitanja od znamenitosti za dogmatiku. Izložena svjedočanstva Eulogija, Gregorija Velikoga, Sofronija i Ivana Damascenskoga, koji su protiv Agnoeta bra-

¹⁷⁵⁾ Ib.

¹⁷⁶⁾ Op. c. str. 458.

¹⁷⁷⁾ Migne, Ib. str. 1084—85.

nili isključivo Kristovu čovječju dušu od neznanja, daju nam krasne dokaze tradicije za relativno sveznanje Kristove čovječje duše. Kristova čovječja duša — veli Eulogije, koji se pozivlje na sv. Ćirila i Gregorija Naziazenskoga — ne samo nije znala n. pr. za dan i čas posljednjega suda, nego je ona znala za sve sadašnje (dakle i prošle) i buduće stvari, jer je čovječanska njegova narav hipostatski združena bila s nedokučivom i substancijalnom mudrošću. Jednako uči papa Gregorije Veliki, koji navodi za sebe i latinske Oce. Krist kao čovjek je znao n. pr. za dan posljednjega suda, jer je čovječanska njegova narav bila hipostatski združena s Bogom. Kristova je čovječja duša bila dionikom relativnoga sveznanja, koje je imalo barem onaj opseg, što ga je iziskivalo njegovo poslanstvo.

Sofronije također uči, da je Krist kao čovjek znao za dan suda, jer kao čovjek nije bio puki čovjek t. j. jer je čovječja njegova narav bila hipostatski združena s božanskom osobom. Isti ostali Severijanci ili bolje Teodozijanci jednako argumentiraju protiv Agnoeta.

Na osnovu svega, što sam iznio o argumentaciji Eulogija, Gregorija Velikoga, Sofronija i dr. izvodim nadalje, da relativno sveznanje Kristove čovječje duše isključuje ne samo privativnu ignoranciju u Kristovoj čovječjoj duši uopće, nego i negativnu ignoranciju, uzmu li joj se za predmet dan i čas posljednjega suda i druge stvari, za koje su Agnoete tvrdili, da ih Krist kao čovjek nije znao.

Već odatle je lako razabrati, da spomenuta svjedočanstva imadu veću vrijednost, kada se očividno znade, da su naperena protiv Agnoeta, u koliko su ovi pridijevali neznanje isključivo Kristovoj čovječjoj duši. Pogotovo pako stoji ova moja tvrdnja, uzme li se u obzir što sam dokazao, da su naime navedeni Oci Agnoete okrstili **hereticima**, što su neznanje pridijevali Kristovoj čovječjoj duši, a ne zato, što su pridijevali neznanje „jednoj Kristovoj naravi“ ili „cijelomu Kristovomu biću“. Potvrđuje to i dr. Schmid slijedećim riječima: „Dass durch diese Auffassung der agnoetischen Lehranschauungen (misli na svoje krivo mnijenje o nauci Agnoeta) die Folgerungen, die

man aus der kirchlichen Verurteilung derselben zugunsten des menschlichen d. h. des in der Seele ruhenden Wissens Christi zu ziehen pflegt, einigermaßen abgeschwächt werden, liegt am Tage“.¹⁷⁸⁾

Pošto su dakle Agnoete osuđeni kao heretici — što svi protivnici također vele — jer su pridijevali neznanje isključivo Kristvoj čovječjoj duši — što sam protivnicima bjelodano dokazao — to već odatle barem toliko slijedi, da katolički bogoslovac ne smije pridijevati Kristu kao čovjeku niti privativne ignorancije niti negativne ignorancije u izloženom smislu. Time pada mnijenje Bougauda, Lebretona, Schella, Loisyja i drugih.

Prije negoli završim, hoću još da se osvrnem na neke tvrdnje Lebretona i dra. Schmida.

Ako su Oci šestoga, sedmoga i osmoga vijeka Agnoete držali hereticima, što su pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši, to bi se i oni sv. Oci morali posmatrati hereticima (n. pr. Atanazije) koji su u borbi s Ariјancima dopuštali, da Krist kao čovjek nije znao mnogih stvari. Kako se pako ne smije ustvrditi, da su spomenuti sv. Oci ispovijedali heretičku nauku, to odatle slijedi, da Agnoete nijesu bili osuđeni kao heretici, jer su pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši, nego „cijelomu Kristovom biću“.¹⁷⁹⁾ To je povrh Lebretonove predrasude o monofizitizmu Agnoeta druga njegova misao vodilica, koja ga prati u istraživanju nauke Agnoeta.

Na to primjećujem: Samo se po sebi razumijeva, da ne može biti ni govora o suglasnoj nauci sv. Otaca prvih 5 vijekova u pogledu (znanja respective) neznanja Kristove čovječje duše. Potvrđuje to i sam Lebreton svojim djelom na str. 449—458. I dr. Schmid veli, da su sv. Oci ariјanskoga doba spomenuto pitanje posmatrali kao: „eine offene Frage“,¹⁸⁰⁾ wenigstens als ein erträglicher Irrthum“¹⁸¹⁾ ili

¹⁷⁸⁾ Zeitschrift für k. Th. Innsbruck 1906. str. 294.

¹⁷⁹⁾ ... Ce document (Gregorija Velikoga), comme le précédent, (Eulogijev) condamne directement les hérétiques agnoètes, ... on ne peut dire cependant que le sentiment de saint Athanase et de saint Cyrille soit condamné ... Isp. op. c. str. 462.

¹⁸⁰⁾ Op. c. str. 662.

¹⁸¹⁾ Ib.

„bequeme Ausflucht gegen die Einwürfe der Arianer“.¹⁸²⁾ Pokazuju nam to i različna tumačenja, što ih daju n. pr. o Mark. 13, 32. Origen, Bazilije, Augustin, Gregor Naziazenski i drugi.¹⁸³⁾

Protivnici se običavaju pozivati na Atanazija, Gregorija Velikoga i Cirila Aleksandrinskoga. Na to odgovara kardinal Billot: „... quacunq̄ue suppositione facta, auctoritates istae minime sufficerent ad conciliandam quamdam orthodoxiae speciem iis opinionibus quae Christo secundum hominem defectum scientiae attribuunt; tum quia veteres illi Patres unice solliciti fuissent de removendo defectu a Christi divinitate contra positionem Arianam quae sola tunc in controversiam veniebat, et de humanitate eius non data opera ac firma sententia, sed velut transmittendo argumenta fuissent locuti... — ... Verumtamen non est omnino cur concedamus Patres illos circa praerogativas assumptae humanitatis quocumque tandem modo haesitasse, licet non ita clare locutos eos in quaestione nondum agitata aequum sit admittere... Et ideo locutiones de ignorantia Christi secundum hominem, duplicem sensum ferunt: quatenus scilicet, vel ignorasset absolute et simpliciter, vel ignorasset solummodo quantum ex vi naturalis luminis humani intellectus. Porro multa sunt quae posteriorem hunc sensum apud Patres quorum auctoritas abiicitur, credibitem faciunt“. U tom smislu tumače Eulogije i Gregorije Veliki izjave sv. Otaca arijanskoga doba. Eulogije se — kako vidjesmo — pozivlje izričito na sv. Ćirila i Gregorija Naziazenskoga. Isto tvrde Scheeben,¹⁸⁴⁾ Stentrup¹⁸⁵⁾ i Vacant.¹⁸⁶⁾ Uostalom, dobro veli kard. Billot: „... non omnia quae veteres in quaestionibus nondum eliquatis dixerunt, possunt etiam postea, facta iam in Ecclesia doctrinae explicatione, tuto et catholice vel tradi vel defendi“.¹⁸⁷⁾

¹⁸²⁾ Ib., str. 663.

¹⁸³⁾ Isp. Franzelin, op. c. str. 426—427. Pohle, op. c. str. 138.

¹⁸⁴⁾ Op. c. str. 180.

¹⁸⁵⁾ Op. c. str. 1124—1140.

¹⁸⁶⁾ Dictionnaire de théologie catholique str. 586—596.

¹⁸⁷⁾ Ib.

„Drittens“, primjećuje nadalje dr. Schmid, „wagen es auch die späteren Väter, wie Eulogius und Leontius, die gegen die Agnoeten geschrieben haben, nicht, die früheren Väter wegen dieses Zugeständnisses zu tadeln, noch haben sie dieses Zugeständnis ihrerseits ein für alle Male mit unwerkbaren Entschiedenheit zurückgenommen“.¹⁸⁸⁾ Što se tiče Eulogija, to će svatko, koji je vidio, kako Eulogije piše protiv Agnoeta i kako on tumači izjave Otaca arijanskoga doba o znanju Kristove čovječje duše, priznati, da tvrdnja dra. Schmid a nije ispravna.

Što se pak tiče Leoncija, to je izvan svake sumnje, da je njegovo djelo napisano prije svjedočanstva Eulogijeva i Gregorijeva. Oko 540. godine nastalo je pitanje među Teodozijancima o znanju Kristove čovječje duše. Leoncije ne zna kako da istupi. Što više: Njemu se čini da sv. Oci isto uče. Čini mu se tako, jer nema jasne slike o nauci Otaca, budući da sv. Oci — kako veli kardinal Billot — „data opera ac firma sententia locuti non fuerint“. Da su Agnoete isto učili što i Arijanzi — kako misli dr. Schmid — Leoncije bi se mogao bio protiv Agnoeta pozvati na sv. Oce Arijanškoga doba. Sigurno je, da Leoncije — čovjek veoma ortodoksan — ne bi tako pisao bio 40 godina kasnije, u doba naime Eulogija i Gregorija Velikoga.

¹⁸⁸⁾ Op. c. str. 671.